

[1944, september. Istambul.] — Poznámky čs. zpravodajského dôverníka o slovenských odbojových skupinách a prípravách povstania, zaslané čs. zpravodajskej službe do Londýna.

Idee a lidé.¹

Vojáci.

Organizování ústřední vojenské skupiny (v dalším ÚSV) započalo vlastně velmi opožděně. Důstojníci se nejdříve zapojovali na různé akce politické, Kišš kooperoval s pí. Flohr, Vesel se scházel s naším Štvánem, banskobystričtí důstojníci byli celkem v pozadí a neznámi. Až tehdy, když politické sjednocování nevedlo k cíli, počal Vesel organizovat samostatnou skupinu vojenskou. Tato skupina šla do boje s programem ideově úplně vyhraněným: bezpodmínečná jednota československé republiky, podřízení se autoritě legální vlády a jejího vojenského velitele, demokratické zapojení na všechny politické strany. Formulování jejího programu po ideologické stránce prováděl před revoluční veřejností hlavně Vesel.

Veselovi byla z mnohých stran vytýkána lehkomyšlnost a dobrodružnost; obviňování to nebylo správné. Je pravda, že býval velmi zábavným a roztomilým společníkem při vínku, ale při vlastní revoluční práci byl krajně vážný a ostražitý. Nebyla to žádná jeho nectnost, ale právě vojenská odvaha, přímot a nekompromisnost, co ho u politiků učinilo někdy neoblíbeným.

Kišš je zajímavým typem vojáka-faráře s velmi levicovým zaměřením. Ve své práci neznal strachu a šel vpřed s erupтивností, která někdy jeho přátele až uváděla do obav. Snad jen jeho farářská známost s Tisem ho chránila před světským kriminálem. Byl mezi prvními důstojníky na Slovensku, kteří se dali do služeb revoluce.

Goliana by byl býval Masaryk charakterizoval epitetem „Krásný člověk“. Jemný, vzdělaný voják nesmírné pracovitosti, konsekventní organizátor, důstojník bez povrchní tíživosti, k smrti oddaný svému ideálu. Říkalo se, že generál Ingr je alfou i omegou jeho jednání, že každé organizační opatření ve slovenské armádě — celá organizace pozemní armády šla jeho rukama — prováděl sub specie budoucího rozhodného boje. Čechoslovák každým coulem, s pochopením všech soutěžících politických ideí stal se nám úhelným kamenem, kolem kterého se prováděla celá výstavba naší revoluční akce. Za mnohé musí býti jistě vděčen své skvělé ženě, Češce, která ho neopouštěla ani v nejtěžších hodinách beznadějí. Oba byli smířeni s myšlenkou, že vojnu nepřezijí; bylo něco dojemného v této stoické odhodlanosti obou lidí, plných činorodého života a plánů, kteří čekali své první dítě.

Skvělý člověk a Golianova pravá ruka byl Ferjenčík, politicky velmi ujasněný, s živým citěním sociálním a žhoucím československým vlastenectvím. Půlden strávený v jeho společnosti byl pro mne opravdovým svátkem.

Ostatní vojáky neznám osobně; bystrický Marko byl zapojen na Ursínyho („ten osel Šrobár chce méně, než nám dává sám Londýn“). S UVS částečně kooperoval Urban, který měl jedinou chybu, že neuměl kolem sebe a před sebou vystát nikoho jiného. Imro se svým charakteristickým výrokem: „Ja som zostal tým, čím som bol

¹ Poznámky „Idee a lidé“ sú pokračovaním zprávy Špátu—„Spitzera“, viď dokument čís. 259 spolu s poznámkami.

Z dodatočne získaného Píkovho materiálu sa dozvedáme, že Špáta (písaný dôsledne ako Špata) spolupracoval od roku 1942 s čs. zpravodajským centrom v Istambule. Bol poručíkom resp. podporučíkom v zálohe a narodil sa 7. 5. 1916 v Svatojánskom Újezde, okr. Jičín. (SÚA Praha, E 22-12-15/467 a 531-532.)

v roku osematridsať" byl oblíbencem těch skupin, které chtěly zachránit něco ze svých zájmů do nové republiky. Spolupracoval s různými autonomisty, s komunisty, kterým se prezentoval jako levičák, potom s Ursínyovci, kteří ho opustili, když se vynořila hvězda Golianova a na konec před odjezdem do Itálie bral politické rozumy od pana profesora Koča.

Talský byl svými kamarády opravdu nenáviděný, ačkoliv o jeho snaze zapojit se na revoluční práci nebylo pochyb; jeho někdejší činnost v německé vojenské misi ho navždy opuncovala jako těžkého alibistu. Ale různé pracovní úkony, které mu kamarádi z provincie do Bratislavy předkládali, plnil prý poctivě. Jeho odvezením na východní frontu bylo odstraněno mnoho zbytečné problematiky.

Při tomto výčtu osob nezapomínejme ani na pana Čatloše, který při svých seancích s psychopatem Raabem měl záchvaty úplné revolučnosti . . .

Vyprávět o taktických plánech Golianových snad nemá mnoho ceny, protože jsme je Vám jednak odtelegrafovali, jednak jsou už dnes z části ohnivou skutečností. Ale z reportéřské povinnosti vykreslím zde ideální obraz převratu na Slovensku, jak jsme si to doma představovali. Vy, kteří máte dnes pozitivnější zprávy než já o skutečném stavu věcí, můžete alespoň posoudit, co všechno se nám nepovedlo.

Pro zahájení bojových akcí byly dva předpoklady: buďto rozkaz, daný v součinnosti s velením sovětských vojsk, anebo případ okupace Německem. První předpoklad dával optimální možnosti pro rozvinutí vojenské akce. Byla připravena asi takto:

Mobilizace, která měla zvýšit počty vojska cca na 60 000 lidí, byla v době mého odjezdu už v proudu. Právě tak bylo v proudu soustředování těchto vojsk v prostoru (hlavně) Banská Bystrica — Brezno nad Hronom — Zvolen, kterýžto prostor měl být jednak východiškem nástupu k vojenským akcím, jednak územím, které mělo být v každém případě drženo. V tomtéž prostoru se už tehdy dělo i soustředování materiálu, a to nejen vojenského. Paralelně se tam koncentrovaly na př. i zásoby obilních společností a v tamějších filiálkách Slovenské národní banky se koncentrovaly podstatné zásoby hotových bankovek. Organizace v tomto směru byla skutečně dokonalá.

Polní armáda měla vstoupit ve styk s armádami sovětskými a bojovou činností udržovat německé velení v klamu o pravých úmyslech. Potom v dohodě se sovětským velitelstvím měly být naráz uvolněny průsmyky, ruským vojskům měl být umožněn rychlý vpád do dunajské kotliny, revoluční vojska československá v součinnosti s československými brigádami z Rusi a s obrněnými jednotkami měla bleskově přenést frontu na západní Slovensko, na Moravu a do Čech.

Tato akce měla být kombinována s masovým spojeneckým leteckým náletem, který by uvedl nepřátelské síly ve zmatek a umožnil provedení politického převratu a převzetí politické správy na celém Slovensku. Bylo pečlivě propracováno převzetí vysílacích stanic, které se měly ihned dát do služeb okamžitě konstituované revoluční národní rady.

Augmentační sklady zbrojního materiálu měly býti ihned otevřeny a zbraně rozdány revolučnímu lidovému hnutí; v součinnosti s národními výbory a s komunistickou stranou byla tato akce pečlivě zorganizována. Z vlastní práce vím, že v baťovanském okolí (na středním a horním Ponitří) bylo takto pevně podle vojenských zásad zorganizováno 6000 lidí, pro které byly připraveny zásoby v Bošanech, Topoľčanech a Novákách.

Golian se mi vyjádřil asi takto: Stále nám docházejí výzvy, abychom přešli k Rusům. To není naším úmyslem. Bylo by to příliš málo. Chceme jako Slováci splnit svoji povinnost vůči Republice tím, že jednak umožníme spojeneckým vojskům rychlý vpád do maďarské nížiny, a tím rychlé zničení německých balkánských vojsk, jednak bleskovým přenesením fronty z východu na západ Slovenska na moravské hranice přispějeme k urychlení osvobození českých zemí. Jest naší ctížádostí, abychom odčinili zradu našich renegátů z osmaadevátatřicátého roku.

Pro vojenskou akci bylo štěstím, že vedení komunistické strany — vzdor výzvám z Londýna a Moskvy — brzdilo všemožně a záměrně sabotážní hnutí a že organizování partyzánských skupin se provádělo v rámci mírného odboje v mezích zákona. Jen tak se zabránilo předčasnému obsazení Německem a uzrání vojenské akce ve vhodnější chvíli.

Komunisté.

Co se toho našlo na slovenské komunisty. Jak se brala v pochybnost jejich státoctvornost, jak se zatemňovaly jejich politické cíle. Dnes vidíme: Komunističtí dělníci s červeno-modro-bílou stužkou na civilní čepici skládají přísahy vrchnímu veliteli československé armády, prezidentu republiky, podle služebních řádů československé armády, komunističtí delegáti koncipují vlastenecké provolání národních výborů a — jak to včera povídala Bratislava — „komunistické bandy pod velením čechoslováckých důstojníků“, tedy s vojenskou kázní, kladou statečný odpor německým okupantům.

Nikdy jsme nepochybovali, že vývoj půjde tímto směrem. Jest nezlomnou politickou vůlí našeho lidu doma, aby naše nová republika byla nekompromisním uskutečňovatelem skutečné sociální spravedlnosti. Komunistická strana bude jedním z orgánů této národní vůle.

Taková beseda se starým Širokým ve věznici krajského soudu v Bratislavě zůstane mi navždy krásnou vzpomínkou. S hlubokým dojetím vyprávěl mi o utrpení českého lidu v nacistických mučírňách — před jeho očima popravovali jeho spoluvězně, aby z něho vynutili přiznání a zradu, jeho samotného třikrát volali na popravě, aby zlomili jeho vůli . . . Neslyšel jsem z úst nikoho jiného na Slovensku slova tak procítěného bratrství s trpícím a krvácejícím českým lidem, jako od tohoto dělnického veterána.

Ptal jsem se ho na Šrobára: Nikdy jsem nepochyboval, že je to muž čistých rukou a právě dnes o tom nepochybuje nikdo.

Hovoříme o někdejších plánech „cordon sanitaire“, o reakčních kombinacích polsko-slovensko-maďarských aliancí. Praví: „Já Hodžu a jeho Ursínyho znám a vím, kam je srdce táhne. Ale dnes jsem z kontaktu s politikou, nechci jim ubližovat“ . . .

Vypráví se, že když ho začal navštěvovat v bratislavské věznici Šrobárův člověk a když Široký odmítl podporovat Ursínyho politické kombinace v dubnu t. r., byl učiněn neškodným převozem do věznice v Nitře. Ale tyto informace nemám ověřené.

Láska, které se těší v dělnických vrstvách, je příslovečná. Když se jednou Štván mimochodem zmínil jednomu starému dělníkovi, že je se Širokým ve styku a že mu dodává do vězení zprávy a jiné věci, začal mu starý děda líbat ruce.

Laca Novomeského jsem poznal Štvánovým prostřednictvím. Jeho rezervovanost brzy roztála při rozhovoru o věcech vděčnějších než je politika — s velkým zaujetím mi vyprávěl o současném stavu českého a slovenského básnictví, kreslil mi soukromé osudy jednotlivých literátů a s velkým dojetím vzpomínal chorého Hory. Bránil se obviňování, že slovenská literatura zradila národ — jako příklad statečné věrnosti mi jmenoval z poetů Kostru a Horova. Leč o těchto věcech podám zprávu jinde.

V politických věcech zdůrazňoval přibližně toto: Svoboda se nedá Slováckům ani od Čechů, ani od Rusů nakomandovat. Slováci se nevymaní z drápů reakce, přihrnou-li se sem ať už čeští nebo ruští kulturtréři. Nesmí se už opakovat, aby Slovensko spojilo své národní zájmy s osudy nejčernější reakce, jako tomu bylo roku 1848 nebo nyní. Svou revoluci si musí Slováci vybojovat sami a ve svém boji se musí sami a bez cizích vlivů rozhodnout, jak si upravit svůj budoucí život. To bylo asi tak credo té obávané svěbytnosti, kterou komunisti pevně zastávali a pro kterou byli obyčejně kresleni jako nejzažranější autonomisté. Dnes víme, že

„svébytný“ slovenský lid a komunističtí straníci na svébytném Slovensku ze své svobodné a nikým neovlivňované vůle přísahají na prapory republiky.

Dále upozorňoval Novomeský na to, že posledních pět let nebylo léty tupé stagnace ani v kultuře ani v hospodářství na Slovensku. Slováci si vychovali silnou vrstvu inteligence, o které se ani zdaleka nemůže říci, že by to byly jen tupé nástroje režimu. Tito lidé budou chtít mít co mluvit do osudu budoucí republiky a jejich vůle bude muset být respektována. Nezapomínejme, pravil, že budoucí republika nebude budována z Prahy do provincie, jak tomu bylo posledně, ale od východu na západ.

Byl toho názoru, že nesmíme být paušálně negativní ke všem Němcům a ke všem Maďarům. Velmi mnozí Maďaři zůstali republice vždycky věrnější než tak mnozí Slováci a Češi. S německými protifašisty seděl ve vězení a s obdivem hovořil o jejich protinacistickém smýšlení. Nesmíme je v jejich boji opustit a zradit... Nevím ovšem, jak by dneska s tímhle ušlechtilým humanismem na Slovensku pochodil.

Pokud se sociální struktury budoucí republiky týká, podotkl s úsměvem, že budeme muset považovat komunisty za živel konzervativní. Vždyť někteří členové vlády a sám pan prezident vyslovují někdy názory radikálnější než si je troufáme vyslovit my.

Skutečnou duší slovenského komunistického hnutí je dnes Šmidke, který se na počátku vojny vrátil z Moskvy a od té doby žil v ilegalitě. Byl jsem s ním ve spojení přes Gajdoše². Jeho pracovní energií byla vybudována pevná organizační síť ve všech oblastech a utvořeno nové vedení, když několik předcházejících bylo vybráno policií. Komunisté byli samozřejmě velmi opatrní ve styku s občanskými živly, protože právě při spolupráci s nimi se stávaly největší indiskrece a vyzrazení lidí. Mimo to občanské živly byly odevzdávány československému oddělení u ÚŠB, kde se k nim chovali policajti přece jen gentlemany; na oddělení komunistickém byli však lidé ještě nedávno mučeni jako zvěř.

Šmidke není typ demagoga, ale úsilovného organizátora. Je naprosto čestný v dodržování závazků a umí uplatnit patřičně autoritu, aby jeho dojednání byla straniky respektována. Držel se pevně generální linie v duchu dohod mezi Benešem a Stalinem a podřídil svou vlastní akci 100 % akci vojenské. Pro vojáky je, myslím, nejzávažnějším, nejvěrnějším a nejpoctivějším partnerem vůbec.

Styky s komunisty na Slovensku mne přivedly všeobecně řečeno k názoru, že nejlepší Čechoslováci a republikáni mezi všemi partajemi jsou právě oni. Jenže jejich představy o kráse a dokonalosti této budoucí republiky se poněkud liší od představ živlů občanských. Pro dnešní boj jsou však tyto ideové rozdíly bez jakéhokoliv negativního vlivu.

Zbývá mi ještě zmínit se o některých divokých komunistických skupinách. Na východě byla organizována partyzánská skupina hlavně z ruských zajatců, která ovšem početně nebyla nijak úměrná významu, který se jí připisoval. Byla politicky špatně zapojena, hlavně na Daxnerovce, kteří, jak jim to vytýkalo vedení komunistické strany, se nechovali čestně ve finančních věcech a potom ideologicky zbytečně porušovali jednotu celonárodního revolučního hnutí. V lesích kolem Prievidze se skrýval profesor Hagara, který uprchl z vězení, kam byl dán po vyzrazení známé novácké vysílačky. Zorganizoval kolem sebe malou partyzánskou skupinu,

² O Gajdošovi sa zmieňuje záznam vo vojnovom denníku operačného oddelenia ŠVBM zo 17. 2. 1944: „Jeden z vybraných tří speciálných poslů (krycí jméno Gajdoš) dostal, pokud se intencí ŠVBM týče, tyto úkoly: Zjistit, zda v jeho pracovním prostoru existuje vojenská podzemní organizace, stav a činnost její, jména vedoucích osob, zda existuje centrální vedení. Obdobné zprávy o jiných organizacích. Zda je styk mezi různými organizacemi. Zjistit požadavky organizací. Není-li tam žádné organizace, dát podnět k jejímu vytvoření. V tom smyslu instruován Gajdoš ústně 15. II. 44. Tyto požadavky zdůrazněny v přípisě II. odboru čj. 340/taj. 3A odd. 44 ze dne 17. II. 44.“ (SÚA Praha, O 61-19-9/81.)

Éšte pred Gajdošom — 25. 1. 1944 — mal podľa záznamu z 22. 1. 1944 odísť na Slovensko zvláštny posol „Karas“. (Tamtiež, O 61-19-9/77-78.) „Karas“ bol kpt. J. Krátky (Zdena).

458 která nebyla zapojena na vedení. V některých krajích se vynořovali čas od času i jiní vedoucí komunistických skupin, ale jejich činnost byla v čase mého odjezdu už všude usměrňována důvěrníky zodpovědného vedení strany.

Občanské skupiny.

Občanské skupiny na Slovensku byly v mezidobí, které zde popisují, zkoncentrované kolem dvou jmen: Šrobár a Ursíny. Pokusím se zde charakterizovat obě tyto osobnosti a lidi kolem nich, jak jsme je viděli my doma v jejich poměru ke konkrétním pracovním úkolům.

Každou politickou kombinaci, která by ponechala Šrobára stranou, bylo nutno považovat za neúplnou a nebezpečnou. Nebylo pravda, že Šrobár je politicky osamocený, že nemá stoupenců. Pravdou spíše je, že on se nesnažil formovat nějakou vyhraněnou vlastní skupinu, ale spíše skout už existující skupiny a strany pod egidou nekompromisního českoslovenství. Vzhledem k tomu, že o nekompromisnosti některých jiných politiků v tomto směru bylo dosti pochyb, koncentrovalo se kolem Šrobára mnoho našich nejlepších lidí. Tvrdí-li jeho protivníci, že Šrobár je starý a proto nevhodný, zatemňovali pravou situaci. Svým duchem byl Šrobár mladší a jiskrnější než mnohý z generace třicátníků, která hledala svoji orientaci často velmi těžkopádně.

Nebyl to nějaký nekritický obdiv, co sdružovalo lidi kolem Šrobára; kdyby se byl na Slovensku prezentoval jiný člověk, snad politicky pružnější než Šrobár, ale stejné charakterové pevnosti, stejné oddanosti věci československé jednoty, byli by všichni Šrobárovi lidé s ochotou akceptovali jeho vedení a nechali „starého pána“ odejít na definitivní odpočinek, po kterém ve své nefalšované upřímnosti sám toužil. Není pravda, že by Šrobár chtěl hrát v nějaké stařecké ctižádosti ještě jednou politickou veličinu. „Já vím, co je to tak zvaná sláva a moc a nikomu to nezávidím,“ pravil mi. —

Se Šrobárem jsme si nejprve ujasňovali jeho loňská jednání s některými vylouženými alibisty, která vzbudila na Slovensku svého času mnoho zlé krve. Šrobár ve svém rozhovoru chápal toto rozhořčení; vykreslil tehdejší situaci, když se v Římě pokoušeli polští a maďarští katolíci pod vedením biskupa Hlonda a jeho magnátského financiera zformovat jakousi katolickou alianci, která našla pohotové přívržence u lidí kolem Sidora. Ale i mnozí z okolí Hodžova prý kolísali.

Šrobár viděl v této hře pro slovenský národ velké nebezpečí, protože v plánované kombinaci by byl během generace pohlcen oběma silnějšími partnery. — „My potřebujeme Čechy nezbytně pro zachování své vlastní národnosti, stejně jako oni potřebují nás, mají-li ve svém zápase s Němci mít dostatečnou váhu.“ —

Aby v zárodku rozbil na Slovensku sympatie pro tuto mocenskou kombinaci, jednal tehdy Šrobár se všemi politiky od Ursínyho až po notorické režimisty. „Podařilo se mi definitivně rozbít to a považuji právě toto za nejdůležitější fakt své nynější politické činnosti.“

Tlumočil jsem později toto Šrobárovo úsilí v tomto světle komunistům, kteří tehdejší jednání s lidmi podle jejich názoru nevhodnými Šrobárovi velmi vytýkali. Viděli jsme, že v Šrobárově boji proti reakční alianci jsou s ním vlastně zajedno, protože oni sami potírali ideu „cordon sanitaire“ se stejnou rozhodností. — Myslí, že se tím poněkud přispělo k vyjasnění vzájemného poměru a odstranilo se mnoho zbytečných nedůvěr.

Náš vzájemný styk platil však hlavně věcem finančním a spojovacím, o kterých podám zprávu dále. Šrobárovi lidé velmi vytýkali Fraštackému, že zprávy „starého pána“ prý jednak nedoručuje, jednak je předkládá k censuře ing. Začkovi a snad i Karvašovi. — Bylo by v zájmu věci a Fraštackého samotného, kdybyste tyto věci objektivně vyšetřili. — Musím upozornit, že sám ing. Országh, který svou kurýrní činnost předal Fraštackému, když na intervenci Začkovi mu byly zne-možněny vlastní cesty do ciziny, se vyslovil o práci Fraštackého velmi negativně.

Jest kusem tragedie, že kolem Šrobára stáli jako bezprostřední spolupracovníci lidé, kteří neměli dost rozhledu a kvalifikace pro svou práci. — Snažil jsem se s nimi loyálně spolupracovat, i když to bylo někdy těžko možné. — Starého pána někdy nesprávně informovali, někdy na něj nevhodně působili prestižními argumenty a pod. Ursínyovci o nich tvrdili, že se bez práce chtěli po Šrobárových zádech dostat do politického nebe. —

Před mojim odjezdem viděl už Šrobár zrát výsledky slovenských revolučních příprav a dobíral si mne, Čecha, že oni, Slováci, dělají tu revoluci přece jen lépe než my. — Když jsem se bránil, usmiřoval si mne dojemným vyznáním své lásky k českému lidu a i své víry, že tato vojna pevně sjednotí Slováky a Čechy, ale všechny Slovany vůbec. „Když Hitler vyhlásil vojnu Rusku, řekl jsem si s ulehčením: Zaplať Pán Bůh za tvou blbost, »osle«.”

Pokusím se nyní nastínit charakteristiku Ursínyho a jeho lidí. Náš vzájemný styk byl přátelský, ale bez té srdečné důvěrnosti, kterou se vyznačovala naše spolupráce se všemi skupinami ostatními. — Snad nám zazlivali, že příliš spolupracujeme se Šrobárem; někdy se jim zas zdálo, že jsme „moc na levo” a protože jim naše úzká spolupráce jak se starými Čechoslováky tak i s komunisty nešla na rozum, říkali o nás, že jsme „poněkud neujasnění”.

Ukáže-li se naše charakteristika Ursínyho skupiny ve světle nynějších revolučních událostí nesprávnou, nebude nikoho, kdo by měl z toho větší radost, než moji přátelé.

Ursíny nevyvíjel během pěti válečných let činnost, kterou bychom mohli nazvat revoluční. Jeho styky s živly revolučními byly vždy velmi rezervované, jeho osobní přátelství s nejrůznějšími režimistickými klikami zato příliš notorické. — První jeho spolupráci v akci skutečně revoluční, která měla už před třemi léty sjednotit slovenské selské a dělnické revoluční hnutí, se mnoho vytýká a přenechávám osobě informovanější a přímo zúčastněné, aby jednou o ní podala zprávu.

Živelný zájem Ursínyho platil během válečných let jeho úspěšnému soukromému podnikání; jako exportér dřeva nabyl velmi značných úspěchů a nebylo s podivem, když mu bylo vytýkáno, že při vlastních hmotných poměrech mohl projevovat méně zájmu o cizí finanční akce na podporu slovenského revolučního hnutí.

V čase mého nynějšího pobytu na Slovensku byl Ursíny hlavou oné skupiny lidí, která pod krycím jménem Anna se Vám chtěla — jak tvrdí její protivníci — prezentovat jako zárodečná buňka budoucího ústředního národního výboru, ne-li jako ústřední národní výbor sám. Tento charakter kategoricky odpírali Šrobárovci; komunisté ji označovali za neškodnou kavárenskou společnost, do které posílali Husáka podle své zásady mít všude své lidi. Lettrich sám se mi přiznal, že dávat oné skupině charakter ústředního národního výboru není správné.

Přes svoje jistě jednostranné složení projevovala však tato skupina velmi agilní činnost. Ursíny měl dobře organizované evangelíky v Turci a Liptově. Chybou jen bylo — tvrdili druzí — že chtěl při tom zaopatřovat alibi evangelikům všem bez rozdílu. Prý sám Čobrda ho musel v této pochybné snaze brzdit. Soustřeďovalo se kolem něho mnoho bývalých agrárníků a mnoho lidí, kteří s počátku šli s režimem, ale nyní už hledají mosty do nové budoucnosti. Pro tyto lidi byl Ursíny spásnou hvězdou. Jako markantní případ uvedu baťovanského ředitele Luptáka, který, když mu doma lidé slibovali šibenici, navázal intenzivní styk s Ursínym a dal právní zastoupení společnosti Baťa Lettrichovi. Na konec se mu prý dostalo blahovolného uznání: „Šak vy ste nerobili vlastne nič iného, než my v politike; zachraňovali ste, čo sa dalo.” S odvoláním na toto vysoké uznání potom Lupták terorizoval doma skutečně revoluční pracovníky.

Blízký příbuzný pana ministra Slávika — myslím bratranec — tvrdil o Ursínym, že mezi ním a Machem byla uzavřena dohoda v tom smyslu, že Mach bude kryt lidí Ursínyho a po vojně bude Ursíny kryt machovčičky. Pochybují o oprávněnosti tohoto podezření, ale je každopádně charakteristické.

Jedny partyzánské noviny uveřejnily asi před třemi měsíci na zadní stránce nápadný inzerát tohoto znění:

OBRACANIE KABÁTOV

snadno a rýchle

Fa. URSINY a SPOL.

Těmito lapidárními slovy vykreslily postoj mnohých revolučních živlů vůči Ursínymu.

Ursíny však měl před jinými velkou výhodu ve značné politické praxi, s kterou uměl zacházet ve styku s nejrozličnějšími směry a skupinami. Ačkoliv jako revolucionář činu se nijak zvlášť nevyznamenával, uměl se obratně zapojit na některé komunisty a uměl kooperovat se sociálními demokraty i jinými levičáky. Ale uměl se dohodnout i s lidmi hodně na pravo ve vládním táboře. Věšeli se na neho Sidorovci v potřebě sebezáchovy. Na Sidorovcích viseli Tisovci, kteří v posledních měsících byli už jedno tělo a jedna duše s Machem a Tukou. O dubnové aféře s ustavením tak zv. ústředního národního výboru a o protišrobárovské kampani, která po tom následovala ve vládním tisku, psal jsem v první části své zprávy. Šrobárovcí sami tvrdili, že tyto praktiky nejsou ani tak dílem Ursínyho samotného, jako spíše některých intrikánů z jeho okolí. Na konec, jak jsme viděli, nevadilo všechno to škorpění v dosažení dohody.

Ursíny sám rozhodně popíral, že by měl nějakou vlastní hodžovskou politickou koncepci a ujišťoval svou naprostou loyaltou k Benešovi. Sám jsem měl dojem, že difference v občanském táboře byly spíše povahy osobní, než ideové.

Dr. Lettrich měl obtížnou pozici mezi oběma hlavními občanskými skupinami, mezi Šrobárem a Ursínym. Od Ursínyho ho odlišovala vyhraněnější nekompromisnost, spojovalo ho však s ním jednak evangelictví, jednak odpor proti těžkopádným politickým praktikám lidí ze Šrobárova okolí. Se samotným Šrobárem byl ideově asi na jedné linii. Jenže ze strany starého pána mu byla vytýkána příliš úzká součinnost s Ursínym. Lettrich se uměl zapojit i na komunisty a nebylo pochyb, že on je jedním z lidí, kteří mohou skutečně organizovat žádoucí politické sjednocení na Slovensku. Bylo jeho omylem, že se nechal Ursínym navést na účast při dubnové frašce. Lettrich sám mi tvrdil, že tato schůzka neměla významu, který se jí připisoval. Lettrich byl zejména vojákům velmi loyální spolupracovníkem. O jeho nekompromisním českoslovenství, utvrzeném tvrdou perzekucí se strany slovenského reakčního režimu, není nejmenší pochybnosti.

O jiných občanských skupinách jsem se zmínil úvodem. Nemyslím, že by hrály nějakou vynikající úlohu ve slovenském politickém životě. Není však pochyb, že příprava revoluční akce bez spoluúčasti živlů občanských by byla bývala neúplná. Jestliže je dnes celé Slovensko, to jest i slovenský sedlák a inteligent skutečně revoluční, mají na tom i občanské skupiny velkou zásluhu. Komunisté sami by nebyli bývali s to získat pro revoluční akci celou armádu a dát dnešnímu hnutí ráz celonárodního povstání. Účast slovenských občanských kruhů protifašistického zaměření na politických osudech Slovenska musíme považovat za nezbytnou. Každou akci, která by chtěla dnešní boj slovenského lidu stavět do rozporu s ideou československé jednoty, považuji za zásadně pochybenou, která by na konec prospěla jen reakci a nějaké nové formě fašismu. Toto si musí bezpodmínečně ujasnit všichni lidé na levici. Ale lidé na pravo a sama naše vláda si musí uvědomit hloubku revolučního vývoje u nás doma a nesmí učinit nic, co by mezi jednotlivé složky našeho sjednoceného odboje vnášelo difference, i když to bude někdy těžké a v některé cizině nepopulární. Na naše národní zájmy se nesmí věšet žádné zájmy hmotné a třídní. Lid doma nebojuje za vcerejšky, ale za dosažení nekompromisní a tvrdé spravedlnosti na každém poli, t. j. zejména společenském a hospodářském. Doma je náš boj jednotný. Je mravním úkolem a věcí zodpovědnosti před dějiny, aby tato jednota byla zachována i v zahraničí. Musíme si toto uvědomit všichni, na levo i na pravo.